

גדולה מאד בזה, כי האדם עלול לטעות במדת הקירוב והריחוק ולבסוף הוא ניווק על ידיהם. וזה כענין "ריש ועשר אל תתן לי... פן אשבע וכחשתי וגו'", "שמנת עבית כשית", וכדומה, וכן מחשבת "אני ארבה ולא אסור" שהתורה אסרתה, וכעין זה חכמות חיצוניות שכתב הרמב"ם שלקחן "להיותן כרקחות וטבחות" (בחינת עבד) לתורה אבל העיד על עצמו שלבסוף "נעשו לה צרות"², וידוע מה שכתב עליו הגר"א "והפילוסופיא הטעתו ברוב לקחה" (יר"ד סי' קעט). וכן בעוג, נאמר "ויבא הפליט ויגד לאברם וגו'" (בראשית יד, יג) וברש"י שם "ומדרש ב"ר, זה עוג שפלט מדור המבול (היינו על פי המדרש הנ"ל המובא במגלת סתרים)... ומתכוין שיהרג אברהם וישא את שרה". הרי שלבסוף במקום לשמש את עיקר תולדות נח — אברהם אבינו — רצה לאבד את הכל, ואלמלא נס גדול היה מצליח. למדנו, שאין לסמוך על הרע שישאר בשעבודו, אלא קרוב יותר שיזיק ויאבד את הכל.

וזהו מה שכתבנו לעיל שרק לימוד התורה בהתמסרות והתעמקות הוא שיכול להפוך את היצירה לטוב, היינו שיש דרך להינצל מהגדלת האנוכיות על ידי שידבק לתורה בכל נימי נפשו ואז גם האנוכיות עצמה תוסיף בו דבקות (כמו שביארנו במאמר הראשון). אבל כל שאר הנסיונות להפוך רע לטוב, כגון להיכנס לריבוי גשמיות כדי לשעבד אותה לרוחניות, הם מסוכנים מאד, כי גדול כח החומריות למשוך את האדם אל רשתה. וזהו אמרם ז"ל "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו'", וכן "הזהרו בבני העניים שמהם תצא תורה" (נדרים פא.), כי החושש לנפשו יתרחק משפע העולם הזה ויתמסר אך ורק ללימוד התורה ולקיום מצוותיה באהבה. אוי למשתוקק לעולם הזה ורודף אחריה ומדמה בנפשו שיזכה לשני שלחנות וירבה כבוד התורה על ידי זה, כי לבסוף יכשל, כי החומריות תשלוט בו ויהפך הוא לגמרי לחומרי, וכבוד התורה יתמעט על ידו ח"ו. אשרי מי ששם חלקו בתורה ובורח מרצונות העולם הזה כבורח מסכנת נפשות.

למה לא נאסרו מדות רעות בפירוש?

הר"ח ויטל ז"ל בשערי קדושה הקשה למה לא מצאנו בתורה איסור מפורש למדות רעות, כגון לא תכעס, לא תתגאה וכדומה; ותירץ משום שמדות הן ההכנה לתורה, ולכן אינן נכללות בתורה.

והנה כתב הגר"א ז"ל (נדפס בליקוטי הגר"א עמ' 228): על מאמרם ז"ל "איזהו תלמיד חכם, המקפיד על חלוקו [להופכו]" (שבת קיד.), "כי הפנימי קדוש דבוק לגוף משא"כ מצד החוץ" סביב [רשעים יתהלכו]. הני

(גדל'ם יג')

2. באיגרתו לר"י הכהן מלוניל, תשובות הרמב"ם, ירושלים תשכ"א, סי' כ"ג.

מאני דרבנן [דבלו "מחופיא דידהו"] (ברכות ו. "שבאין מזיקים ויושבים אצלם ומתחככים בהם" — רש"י). והדברים לכאורה למעלה מהשגתנו לגמרי, אלא שהרי"א חבר ז"ל (בבאר יצחק שם) ביארם הפלא ופלא, ולפי ביאורו יאירו את הענין הזה באור חדש לגמרי.

ו"ל שם (בקיצור):

"חלוקא דרבנן... הסובב מבחוץ על עור האדם... שהוא כתנות אור, שמבחוץ הוא עור ומבפנים אור, שהוא עץ הדעת טוב ורע, מתהפכת ממטה לנחש ומנחש למטה... ובמקום אחר כתב רבינו על מאמר זה שהכונה שמקפיד על חלוקו שהם מדות שבו, כמ"ש "ולבש הכהן מדו בד, מדו כמדתו, שצריך למשמש בהם ולהפכם לקדושה. וראה עומק דברי רבינו שהלביש בפשט דבריו הסוד הגדול שגלה כאן... שהנה... סוד המדות שבאדם שהם כלולים מטוב ורע בסוד עץ הדעת טוב ורע, כגון קנאה יש בו טוב לקנאות לכבודו וכמו בפניחס... וכן כעס לנקום ברשעים וכן בכל מדה... ששס"ה לא תעשה הם עצם הרע... ולכן הרחיקה אותם התורה לגמרי בכל זמן, משא"כ במדות שהם דבוקים בנפש בסוד עור האדם... לא נזכרו בתורה בפירוש בבחי' לא תעשה כי צריך להפכם לסטרא דטוב... וזה סוד מדות המתהפכות מטוב לרע ומרע לטוב בסוד נחש ומטה...".

דקו"א ע"ל

פנים דקדושה

היינו שיש באדם פנים דקדושה שהוא שורש הטוב, וכשזה שולט יש בידו להפוך את המדות לטוב. אבל כשהאדם מתרחק מהפנים ומתקרב אל החיצוניות — דהיינו שאיפות העולם הזה ושלא לשמה — כל המדות הן לרע. וזהו הרמז לעור האדם, שמצד אחד הוא דבוק לפנים (והיי' "כתנות אור") ומצד אחר הוא פונה לחוץ. והיינו שתלמיד חכם מקפיד על חלוקו להופכו, ששולט על מדותיו ויכול להפכן לצד הטוב תמיד. וזהו גם סוד אז"ל "הני מאני דרבנן דבלו כו", שהמדות מתקלקלות מפני "שהמזיקים יושבים אצלם ומתחככים בהם" (כמ"ש כ רש"י), כי המזיקים מרמזים לכחות החיצוניים, וכשתלמיד חכם בא במגע עם החיצוניות מדותיו נמשכות לצד זה ומתקלקלות. (ודבר זה יתבאר עוד לקמן בס"ד). והיינו "סביב רשעים יתהלכון", כי גדר הרשע הוא שמסתובב תמיד בחיצוניות ולעולם אינו מגיע אל הפנים שלו.

על כל פנים, בזה מיושבת קושיתו של הר"ח ויטל ז"ל, כי שס"ה לא תעשה הם עצמם הרע שהרחיקה התורה לגמרי בכל זמן, ולא יתכן שהמדות

תהיינה בכלל זה, כי המדות אינן רעות בעצם ואפשר, ומצוה, להפכן לטוב. וראיתי שואלים, שהרי לדברי הסה"ק המדות הן תולדות מצב המרות (היינו שהן מצבים פסיכולוגיים), ואם כן ניתן לטפל בהן באופן רפואי על ידי סמי תרופה או ניתוח המוח וכדומה, ועל ידי זה נוכל לעקור את המדות הרעות או על כל פנים למתק אותן בהרבה, וזה אפשרי למעשה בזמן הזה (כך הגיד לי רופא אחד ירא שמים), ואם כן למה לא נעשה זאת? אבל לפי המבואר לעיל זה לא יתכן לפי תוה"ק, כי אין המדות רעות בעצם, וכולן נצרכות, וצריך להפכן לטוב, וזה אפשר רק בבחירה פנימית.

הרי שיוצא לנו דבר חדש, שאף שהתורה היא התבלין המיוחד הבטוח להפך את היצר הרע, ושאר כל הנסיונות להפך רע לטוב הם מסוכנים מאד מאד כנ"ל, מכל מקום חייב כל אחד מישראל לתקן מדותיו, היינו להפכן בכל מעם לצד הטוב. מה נוראה ומסוכנת היא העבודה הקשה הזאת! ובעינינו רואים עד כמה בני אדם נכשלים במדות, וכל הכועס טוען שהוא מחוייב בזה, וכן בכל מדה... איך אפשר להבין שתהא מוטלת על כל אחד ואחד עבודה כזו שכמעט אי אפשר להינצל מלחטוא בה?

הפך בה דכולא בה

אכן פשר הדבר הוא על פי מה שכתוב בספר מעלות התורה (לר' אברהם החסיד ז"ל אחי הגר"א):

"...והתורה מביאה אותו לידי מדות טובות כדאיתא בגמרא (ב"ב נח:): בריש כל מרעין אנא דם בריש כל אסוון אנא חמר ובאתר דלית חמר תמן סממנין מתבעין, ואמר אחי הגאון זלה"ה דהכי פירושו לפי שהתאוה ראש לכל העבירות והדם הוא המתאוה והוא הנפש וזהו שאמר בריש כל מרעין אנא דם שהוא תחילת חולי הנפש, ובריש כל אסוון ראש לכל רפואות הנפש אנא חמר הוא התורה שנמשלה ליינ וכמש"כ ושתו ביין מסכתי ובאתר דלית חמר תמן סממנין מתבעין פי' מי שאינו בעל תורה צריך הוא לרפואות המדות אבל בעל תורה אינו צריך לרפואות המדות בעניני סגופים וכדומה רק לעסוק בתורה וביראת ה' כל היום הפוך בה והפוך בה דכולה בה כו' שאין לך מדה טובה הימנה פי' שהיא עולה על כל המדות וכל המדות נכללין בה. ודברי פי חכם חן שפתותיו יהיו דובבות בקבר."

ביאור הענין, שהעוסק בתורה וכל התענינותו אך בה, לא יעניין אותו שום דבר זולתה אפילו לא ענין כל מדה שהיא, ובמשך הזמן תישן המדה אצלו ותשכח, כמו אבר שאין משתמשים בו שמתנוון והולך. ואז ממילא יבוא